

A MAGYAR AGRÁREXPORTRÉ FEJLESZTÉSI IRÁNYAI AZ ANDOK KÖZÖSSÉG ÉS A DÉL-AMERIKAI KÖZÖS PIAC ORSZÁGAIBAN¹

Development Directions of Hungarian Agricultural Exports in the Countries of the Andean Community and the Southern Common Market

Báló András²

Absztrakt: Jóllehet Magyarország kitűnő mezőgazdasági adottságokkal rendelkezik, a világban számos kihívója akad. Fontos versenytársa például az Andok Közösség, illetve a Dél-Amerikai Közös Piac (MERCOSUR). Az írás két fő fejezetre tagolódik. Először a vizsgált célpiacok kialakulásának főbb mérföldköveit mutatja be, majd statisztikai adatelemzés és az Agrárminisztérium munkatársaival készített félig strukturált mélyinterjúk révén részletesen elemzi Magyarország agrárexport-fejlesztésének jövőbeli kilátásait az Andok Közösség és a MERCOSUR országai viszonylatában. A cikk konklúzióként a két dél-amerikai országcsoporthoz irányuló magyar agrárexport elemzése révén a magyar agrárkivitel bővítését szolgáló javaslatokat fogalmaz meg.

Kulcsszavak: agrár-környezetvédelem, élelmiszerbiztonság, földrajzi árujelzők, kivitel, külkereskedelem, marketing, mezőgazdaság

Abstract: Although Hungary has outstanding agricultural capabilities, it has many global competitors. For instance, the Andean Community and the

¹ Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21-3-I-CORVINUS-25 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

² Báló András, Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok és Politikatudományi Doktori Iskola, Geopolitika és Fenntartható Fejlődés Doktori Program, doktoranduszhallgató.

A szerző további munkásságát lásd a Magyar Tudományos Művek Tára oldalán: <https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=authors&mode=browse&sel=10075160>

E-mail cím: balo.andre@gmail.com

Southern Common Market (MERCOSUR) are among its most important competitors. This paper is divided into two main chapters: First, it presents the main milestones of the development of the examined target markets, and then, through statistical data analysis and semi-structured in-depth interviews with employees of the Hungarian Ministry of Agriculture, it analyses in detail the future prospects of Hungary's agricultural export development in relation to the countries of the Andean Community and MERCOSUR. Through the analysis of Hungarian agricultural exports to these two groups of South American countries, the article provides proposals for the expansion of Hungarian agricultural exports.

Keywords: agri-environmental protection, food safety, geographical indications, export, foreign trade, marketing, agriculture

BEVEZETÉS

A népesség növekedése és az étkezési szokások változása okán a mezőgazdaság az emberiség közös jövőjének egyik kulcságazata lesz. A világ élelmezésbiztonságának megteremtésében az olyan kitűnő mezőgazdasági adottságokkal rendelkező országok, mint Magyarország kiemelkedő szerepet kapnak. Magyarországon nemzetközi összehasonlításban is magas a mezőgazdasági, ezen belül különösen a szántóterületek aránya. Az ország területének 58 százaléka, 5,3 millió hektár áll mezőgazdasági művelés alatt. Az agrárgazdaság 9,8 millió hazai fogyasztót lát el jó minőségű, megbízható élelemmel, emellett pedig más országok élelmezéséből is jelentős részt vállal, ezáltal az a magyar nemzetgazdaság kiemelkedő fontosságú stratégiai ágazata.³

A mezőgazdaság részesedése a foglalkoztatásból 2020-ban 4,6 százalékos (338 ezer fő teljes munkaidős (évi 1800 óra) tevékenységének felelt meg), a nemzetgazdaság bruttó hozzáadott értékéből 4,1⁴ százalékos, a beruházásokból 4,3⁵ százalékos volt.⁶ Az élelmiszeriparban a foglalkoztatottak 3,2%-a (147 ezer fő) dolgozott 2020-ban, és ebben a nemzetgazdasági ágban realizálódott a beruházások 2,7%-a (289 milliárd forint). Az elmúlt években a mezőgazdaság az élelmiszeriparral együtt a nemzetgazdaság hozzáadott

³ NEMZETI AGRÁRGAZDASÁGI KAMARA, 2019. 11. o.

⁴ Előzetes adat.

⁵ Előzetes adat.

⁶ KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2020.

értékének 6–7, a beruházásainak 7–9, és a foglalkoztatottak mintegy 8%-át adták. Magyarország az előzetes adatok szerint az Európai Unió mezőgazdasági kibocsátásának a 2,1%-át állította elő 2020-ban.⁷ Figyelembe véve, hogy a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek külkereskedelme évről évre nagymértékben járul hozzá a nemzetgazdaság pozitív egyenlegéhez, ezért makrogazdasági jelentősége meghatározó.⁸ A mezőgazdaság és az élelmiszeripar együttes termék- külkereskedelmi forgalmának egyenlege 2020-ban is pozitív volt, a többlet 991 milliárd forintot tett ki. 2020-ban az élelmiszer-, ital- és dohányáru-főcsoport a mezőgazdasági eredetű nyersanyagokkal együtt 8,8%-kal részesedett Magyarország termékexportjából és 6,4%-kal a behozatalából.⁹ Nem szabad azonban megfedkezünk arról, hogy hazánknak a világban számos kihívója akad az agrárium terén. Fontos versenytársa például a Bolívia, Ecuador, Kolumbia és Peru részvételével működő Andok Közösség, illetve az Argentína, Brazília, Paraguay, Uruguay és Venezuela¹⁰ által alkotott Dél-Amerikai Közös Piac (MERCOSUR), ahol az európai integrációs folyamathoz hasonlóan, a mezőgazdaság már a kezdetektől fogva lényegi kérdés. Jelen írás célja, hogy az Andok Közösségbe, illetve a Dél-Amerikai Közös Piac országaiba irányuló magyar agrárexport elemzése révén a kivitel bővítését szolgáló javaslatokat fogalmazzon meg. E cél által vezérelve tanulmányom az alábbi főbb kérdésekre keresi a választ:

1. Mely szempontok határozzák meg a fogyasztói döntéseket a két regionális integráció lakói körében?

2. Milyen agrár- külkereskedelmi mérlegre számíthatunk az érintett országok viszonylatában az elkövetkező években?

3. Mely termékcsoportokban és milyen módon növelhető a magyar agrárexport az Andok Közösség és a Dél-Amerikai Közös Piac országai irányában?

A fenti kérdések megválaszolásához cikkemet két fő fejezetre osztottam. Először a vizsgált célpiacon kialakulásának főbb mérföldköveit mutatom be, majd statisztikai adatelemzés és az Agrárminisztérium munkatársaival készített félig strukturált mélyinterjúk révén részletesen elemzem hazánk agrárexport-fejlesztésének jövőbeli kilátásait az Andok Közösség és a MERCOSUR országai viszonylatában. Kutatásom módszertani hátterét a második fejezet első bekezdéseiben részletezem.

⁷ IBID.

⁸ NEMZETI AGRÁRGAZDASÁGI KAMARA, 2019. 11. o.

⁹ KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2020.

¹⁰ Jelenleg felfüggesztett tagsággal.

I. AZ ANDOK KÖZÖSSÉG ÉS A DÉL-AMERIKAI KÖZÖS PIAC KIALAKULÁSÁNAK FŐBB MÉRFÖLDKÖVEI

1.1. Az Andok Közösség létrejötte

Az Andok Közösség Bolívia, Ecuador, Kolumbia és Peru regionális tömörülése, melynek célja, hogy autonóm, integrált és kiegyensúlyozottabb fejlődést érjen el az andoki, dél-amerikai és latin-amerikai integráció révén. Az Andok Közösség integrációja az Andok Paktum (*Pacto Andino*) néven is ismert Cartagenai Megállapodás (*Acuerdo de Cartagena*) aláírásával 1969. május 26-án kezdődött, azzal a célkitűzéssel, hogy tíz éven belül vámuniót hozzon létre.¹¹

Az Andok Közösség országai több mint 100 millió lakosnak adnak otthont, és a dél-amerikai szubkontinens körülbelül egynegyedét foglalják el. A Cartagenai Megállapodást azzal a céllal írták alá, hogy az integráción, valamint a gazdasági és társadalmi együttműködésen keresztül javítsák a tagországok lakosságának életszínvonalát.

Az Andok Közösség tagállamainak száma többször változott: Venezuela 1973. február 13-án csatlakozott, majd 2006-ban kilépett, míg Chile 1976. október 30-án távozott a szervezetből. Ezenkívül a Dél-Amerikai Közös Piac államai az Andok Tanácsának (*Consejo Andino*) határozata alapján 2005. július 7-e óta az Andok Közösségnek is társult tagjai,¹² míg Spanyolország és Marokkó megfigyelő országok.¹³

Az Andok Közösség integrációja különböző szakaszokra bontható. A befelé irányuló integráció alapvetően zárt koncepciója felől a (70-es években uralkodó) importhelyettesítési modellnek megfelelően a 80-as évek végén a közösség a nyílt regionalizmus politikája felé orientálódott. A galápagosi találkozón (1989) a résztvevő országok vezetői elfogadták az integráció új modelljéről szóló stratégiai tervet és munkatervet, melynek értelmében a tagállamok felszámolták a vámokat egymás között és 1993-ban szabadkereskedelmi övezetet hoztak létre, melyben az áruk szabadon mozoghattak. A szolgáltatásokat, így különösen a szállítást is liberalizálták. A közösségen

¹¹ AGUIRRE OCHOA, 2014. 6. o.

¹² AGUIRRE OCHOA, 2014. 3. o.

¹³ CANCELLERÍA DE COLOMBIA, 2022.

belüli kereskedelem nagymértékben megnőtt, a szorosabb együttműködés pedig munkahelyek sokaságát hozta létre.¹⁴

A világgazdaságban bekövetkezett változások azonban korábban nem látott kihívások elé állították a közösséget, melyek a Cartagenai Megállapodás intézményi és strukturális reformját tették szükségessé. Ennek nyomán az országok aláírták a Trujillo-i Jegyzőkönyvet, valamint a Sucre-i Jegyzőkönyvet. E reformok eredményeként az Andok Paktum helyébe az 1997-ben létrehozott Andok Közösség lépett.¹⁵ 2007-ben a tarijai csúcstalálkozón az Andok Közösség országainak elnökei megállapodtak abban, hogy elősegítik az átfogó integrációt, amely a társadalmi, kulturális, gazdasági, politikai, környezeti és kereskedelmi szempontok kiegyensúlyozottabb figyelembevételét is jelentette.¹⁶ Az Andok Közösség országainak tevékenységét jelenleg a 2010-ben jóváhagyott Irányadó Elvek (*Principios Orientadores*) és a Stratégiai Menetrend (*Agenda Estratégica*), valamint annak Végrehajtási Terve (*Plan de Implementación*) határozzák meg.

1.2. A Dél-Amerikai Közös Piac kialakulásának főbb mozzanatai

A Dél-Amerikai Közös Piacot, vagy ismertebb nevén MERCOSUR-t az Asuncióni Szerződés (*Tratado de Asunción*) aláírásával 1991. március 26-án hozta létre Argentína, Brazília, Paraguay és Uruguay. A négy ország még ugyanezen év november 29-én, Montevideóban aláírta a Kiegészítő Gazdasági Megállapodást (*Acuerdo de Complementación Económica*), melynek szövege igencsak hasonló az Asuncióni Szerződés szövegezéséhez és célja a szervező-dés Latin-amerikai Integrációs Társulásba (*Asociación Latinoamericana de Integración – ALADI*) történő regisztrációja volt.¹⁷ A MERCOSUR-nak jelenleg öt teljes jogú (Argentína, Brazília, Paraguay, Uruguay és Venezuela) és hét társult tagja van (Bolívia, Chile, Kolumbia, Ecuador, Guyana, Peru és Suriname). Megjegyzendő azonban, hogy Venezuelát minden tagsághoz kapcsolódó joga és kötelezettsége alól felmentették, tagságát pedig felfüggesztették, míg Bolívia tagjelölt ország, teljes jogú tagként történő csatlakozása folyamatban van.¹⁸

¹⁴ AGUIRRE OCHOA, 2014. 6. o.

¹⁵ IBID.

¹⁶ AGUIRRE OCHOA, 2014. 7. o.

¹⁷ SEGRELLES SERRANO, 2004. 117. o.

¹⁸ MERCOSUR, 2022.

A Dél-Amerikai Közös Piac megalakulása nem előzmény nélküli. A régió integrációja már a Latin-amerikai Szabadkereskedelmi Társulás (*Asociación Latinoamericana de Libre Comercio*) létrehozatalával (1960) megkezdődött. A MERCOSUR létrehozatala igazi lendületet mindazonáltal alapvetően az Argentína és Brazília között megerősödő gazdasági, kereskedelmi és politikai kapcsolatok révén nyert. Az Argentína és Brazília közötti tengely valamelyest Németország és Franciaország együtteséhez hasonlatos.

Az 1985. novemberben elért és az Iguazúí Nyilatkozatban (*Declaración de Foz de Iguazú*) rögzített kétoldalú megállapodások igazi mérföldkövet jelentettek ezen integrációs folyamatban. Az 1986 júliusában Buenos Airesben aláírt Integrációs és Gazdasági Együttműködési Programban (*Programa de Integración y Cooperación Económica*) 24 különböző perspektívájú és tartalmú jegyzőkönyv aláírására került sor. A Program rugalmasságának köszönhető, hogy 1988 februárjában az Alvoradai Akta (*Acta de Alvorada*) aláírásával Uruguay is csatlakozhatott.¹⁹

Argentína és Brazília között Uruguay csatlakozása előtt és után is számos egyeztetésre, bilaterális megállapodásra került sor, úgy, mint 1987. júliusban Viedmaban (Argentína), vagy az Integrációs, Együttműködési és Fejlesztési Szerződés (*Tratado de Integración, Cooperación y Desarrollo*) aláírásakor, 1988. novemberben, melyben a felek egy nukleáris együttműködés létrehozásában is megállapodtak, valamint kimondták, bármely további ország felvételéhez valamennyi tagállam egyetértésére van szükség.²⁰

Végül, de nem utolsó sorban a MERCOSUR elődjének tekinthető az Argentín-Uruguayi Gazdasági Együttműködési Megegyezés (*Convenio Argentino-Uruguayo de Cooperación Económica – CAUCE*), melyet a két állam 1975-ben írt alá, illetve az Uruguay és Brazília által 1976-ban kötött Kereskedelmi Terjeszkedésről Szóló Jegyzőkönyv (*Protocolo de Expansión Comercial – PEC*) is.

Összességében mind a CAUCE, mind a PEC, úgy, mint az Argentína és Brazília által kötött különböző megállapodások alapvető elemei voltak annak az integrációs folyamatnak, mely végül a MERCOSUR létrehozatalában csúcsosodott ki. A bejárt integrációs út ugyanakkor számos adminisztrációs, bürokratikus, monetáris és kereskedelmi, politikai-gazdasági nehézséggel, konfliktussal volt kiköveztve. Ez betudható annak is, hogy a re-

¹⁹ SEGRELLES SERRANO, 2004. 119. o.

²⁰ SEGRELLES SERRANO, 2004. 119-120. o.

gionális szövetségbe két kisebb ország, Paraguay és Uruguay is bekerült. E két állam a szervezetben gyakran másodrangú szövetségesnek érezte magát, és nem volt más választása, mint, hogy elfogadja a „két nagy” előzetesen kialakított döntéseit.²¹ Az erőviszonyokat mi sem tükrözi jobban, mint az, hogy Argentína korábban még egy Uruguay és Paraguay nélküli belső piac gondolatát is felvetette.²²

II. MAGYARORSZÁG AGRÁREXPOR-T- FEJLESZTÉSÉNEK JÖVŐBELI KILÁTÁSAI AZ ANDOK KÖZÖSSÉG ÉS A DÉL-AMERIKAI KÖZÖS PIAC IRÁNYÁBA

A vonatkozó magyar külkereskedelem horizontális áttekintése, a bevezetőben ismertetett kérdések megválaszolása érdekében jelen fejezetben statisztikai adatelemzés és félig strukturált mélyinterjúk révén részletesen elemzem hazánk agrár-export-fejlesztésének jövőbeli kilátásait az Andok Közösség és a Dél-Amerikai Közös Piac irányában. E vizsgálódásaimhoz a Világbank *World Integrated Trade Solution* (a továbbiakban WITS) szoftverét, illetve az Agrárminisztérium munkatársait hívtam segítségül.

A WITS egy *online* program, mely a nemzetközi árukereskedelemre vonatkozó információkat gyűjti össze és teszi elérhetővé felhasználói számára. A szoftver által közölt adatok nemzetközi szervezetek – köztük a Világbank – adatgyűjtésének eredménye. Tanulmányomban a 2015-2019 közötti időszak agrárkülkereskedelmét veszem górcső alá, tekintettel arra, hogy a WITS legkésőbbi adatai jelen cikk írásakor a 2019-es időszakra vonatkoznak. Magyarország és az Andok Közösség, valamint a MERCOSUR közötti forgalmat 1000 USD-ban²³ fejezem ki és azt három termékcsoportra – élőállat,²⁴ zöldség-gyümölcs,²⁵ feldolgozott élelmiszer²⁶ –

²¹ QUARTINO ET AL., 1992. in Segrelles Serrano, 2004. 121. o.

²² BAYARDO, 1997. in Segrelles Serrano, 2004.

²³ Amerikai dollárban.

²⁴ *Animal*. A Harmonizált Áruleíró és Kódrendszerről szóló nemzetközi egyezmény Harmonizált Rendszere szerinti I. áruosztály (Élő állatok, állati termékek) HS 1988/92 osztályozású 01,02,03,04,05 termékkódú termékei.

²⁵ *Vegetable*. A Harmonizált Áruleíró és Kódrendszerről szóló nemzetközi egyezmény Harmonizált Rendszere szerinti II. áruosztály (Növényi termékek) és III. áruosztály (Állati vagy növényi zsír és olaj és ezek bontási termékei; elkészített ételzsír; állati vagy növényi eredetű viasz) HS 1988/92 osztályozású 06,07,08,09,10,11,12,13,14,15 termékkódú termékei.

bontom. Írásomban interjúalanyaim állításait az egyes integrációs szervezetek adott termékcsoport teljes magyar exportjában betöltött arányára, ill. a kereskedelem egyenlegére vonatkozó hivatkozásokkal verifikálom. Áttekintem ugyanakkor azt is, hogy az adott árucsoport átlag kivitele és behozatala hogyan aránylik egymáshoz a két regionális tömörülés, ill. annak tagországai²⁷ viszonylatában. Az interjúkat megelőzően interjútervet készítettem, és a kérdéseket minden egyes alkalommal az éppen megkérdezett személy szakterületéhez, felkészültségéhez igyekeztem igazítani. Ily módon, tekintettel arra, hogy az interjúk során egy részben azonos kérdéssor mentén haladtam, a válaszok részben összehasonlíthatóak lettek. Eredményeimet a statisztikai adatelemzéssel párhuzamosan anonim módon, az interjúk során tárgyalt legfőbb kérdéskörök mentén mutatom be. Valamennyi interjúalanyom az Agrárminisztérium nemzetközi kapcsolatokkal, agrárkereskedelem-fejlesztéssel foglalkozó munkatársa, a továbbiakban „A”, „B”, és „C” kódokkal jelölöm őket.

III. INTERJÚK ÉS STATISZTIKAI ADATELEMZÉS AZ ANDOK KÖZÖSSÉG ÉS A DÉL-AMERIKAI KÖZÖS PIAC ORSZÁGAIBA IRÁNYULÓ AGRÁREXPOR FEJLESZTÉSE KAPCSÁN

Valamennyi interjúalanyom egyetértett abban, hogy a vizsgált integrációs szervezetek közül a legszigorúbb agrár-környezetvédelmi szabályozással az Európai Unió bír. A három entitás közül „A” és „B” e szempontból második helyre az Andok Közösséget, míg utolsó helyre a Dél-Amerikai Közös Piacot tették. Az egyes országok viszonylatában „B” Brazíliában az agrár-környezetvédelmi szabályok lazítására, míg Kolumbiában azok szigorítására számít. „C” szerint az agrár-környezetvédelem Dél-Amerikában egyelőre nem prioritás, annak súlyát a gazdasági fejlettség határozza meg. A dél-amerikai országok, különösen az Andok Közösség agrár-környezetvédelmi szabályozásának szigorodásához a szektornak előbb a megélhetést kellene tudni biztosítani, kiváltképp most a COVID-járványt követően. Miközben az agrár-környezetvédelmi intézkedések révén az

²⁶ *Food products*. A Harmonizált Áruleíró és Kódrendszerrel szóló nemzetközi egyezmény Harmonizált Rendszere szerinti IV. áruosztály (Élelmiszer-készítmények, italok, alkoholtartalmú folyadékok és ecet; dohány és elkészített dohánypótlók) HS 1988/92 osztályozású 16,17,18,19,20,21,22,23,24 termékkódú termékei.

²⁷ Venezuela adatait a MERCOSUR-hoz soroltam, jöllehet tagsága jelenleg felfüggesztett (lásd. 10. sz. lábjegyzet).

Európai Unió közös agrárpolitikája önmagát igyekszik legitimizálni, Európa nagy mennyiségben enged be dél-amerikai élelmiszer-alapanyagokat. A retorika és a valós érdek tehát „C” szerint gyakran különböző. Ráadásul akár Spanyolország, Portugália EU-s tagállami álláspontját is felülírhatja/befolyásolhatja a Latin-Amerikához, volt gyarmataihoz fűzött viszony, így többek között az EU-MERCOSUR szabadkereskedelmi megállapodás kapcsán is. Az agrár-környezetvédelmi szabályozások különbözősége meglátásom szerint a fogyasztói döntések egyik komoly befolyásoló tényezője is, így azt a soron következő bekezdésben részletesebben is vizsgálom majd. Amint azt Báló is kiemeli, az Andok Közösség nagy hagyományokkal rendelkezik az agrár-környezetvédelmi intézkedések terén.²⁸ A Közösség országai ugyanis már 1983. július 25-én kiadott az Andoki „José Celestino Mutis” Mezőgazdasági, Élelmiszerbiztonsági és Környezetvédelmi Rendszerről szóló 182. sz. határozatuk 15. cikkelyében szabályozták agrár-környezetvédelmi politikájuk 5 fő célkitűzését.²⁹ Összességében azonban elmondható, hogy az Andok Közösség környezetvédelmi intézkedései kimerülnek a nemzeti környezetvédelmi szabályozások hasonlóvá tételében, a különbségek, az aszimmetriák feltérképezésében, az élelmiszerbiztonságot negatívan befolyásoló szabályok harmonizálásában és lebontásában. Az Andok országai mindenekelőtt az élelmezésbiztonságra koncentrálnak. Az Andoki "José Celestino Mutis" Rendszer ugyan nagy előrelépést jelentett, de az jelentőségében nem összevethető az Európai Unió által alkalmazott zöldítési intézkedésekkel. Ugyanez a Dél-Amerikai Közös Piac agrár-környezetvédelmi szabályozásáról is elmondható. Báló is leszögezte, *míg az Európai Unióban a környezetvédelem célkitűzései valamennyi szektoron átívelnek, így azokat az oktatáspolitikában ugyanúgy figyelembe kell venni, mint a kohéziós beruházásoknál, vagy a Közös Agrárpolitikában, addig a Mercosur-ban jóval kevesebb jogi kötéssel bíró környezetvédelmi intézkedést találunk.*³⁰ A

²⁸ BÁLÓ, 2021a, 27. o.

²⁹ A talajok, az erdők, az állat és növényvilág ésszerű felhasználása és kezelése; a vízgyűjtők, valamint a környező erdők és legelők ésszerű kezelése; környezeti nevelési programok a talajvédelem és a megújuló természeti erőforrások problémái kapcsán, valamint a lakosság részvétele természetvédelmi gyakorlatok végrehajtásában; megállapodások két vagy több ország között a vízrajzi medencék védelme és fejlesztése érdekében ideértve az újraerdősítési programokat és egyéb olyan tevékenységeket, amelyek hozzájárulnak a természeti erőforrások jobb felhasználásához; rendszerek és megállapodások a tengeri területek szennyezés elleni védelmére és biológiai erőforrásaik megőrzésére.

³⁰ BÁLÓ, 2021b, 21. o.

*Mercosur-ban a környezetvédelem továbbra is alárendelt a kereskedelempolitikai megfontolásoknak.*³¹

A fogyasztói döntéseket befolyásoló legfőbb tényezőket vizsgálva az látható, hogy az agrár-környezetvédelem fontosságának társadalmi megítélése igencsak heterogén. „A” szerint Brazília, Chile, Argentína középszintjében növekedhet a környezettudatosság. „B” szerint ezzel szemben Dél-Amerikában egyre inkább a baloldali zöld mozgalmak, ill. azok a politikai mozgalmak, melyek az őslakos csoportok ügyeit próbálják felkarolni, határozzák meg a fogyasztói szokásokat. Sokan ugyanis olyan terméket választanak, melyeket e csoportok állítanak elő. „C” szerint ugyanakkor ez nem újdonság, az őslakosok által előállított termékek iránt mindig is számottevő érdeklődés mutatkozott, a kereslet növekedéséről nem beszélhetünk. Magyarország kiemelten fontos stratégiai kérdésként kezeli a magyar mezőgazdaság GMO-mentes státuszának megőrzését, melyet a 2012. január 1-től hatályos új Alaptörvényünk XX. cikke is rögzít. A magyar GMO-mentes termelés azonban a vizsgált latin-amerikai országcsoportokban nem jelent előnyt, mivel a fogyasztók az egyes termékek között ez alapján nem tesznek különbséget. A dél-amerikai vásárlókra alapvetően árérzékenység jellemző, erre „B”-vel folytatott interjúm is rávilágított. A fentiek alapján nem meglepő tehát, hogy, ahogy a 1. sz. ábra alapján is látható, hazánk zöldség-gyümölcs külkereskedelmének csak nagyon kis részét bonyolítja le a vizsgált országcsoportokkal. Külkereskedelmünk 2015-2019 között e termékcsoport vonatkozásában mindvégig negatív egyenleggel bírt. Ezen árucsoportban mindkét entitás vonatkozásában negatívumban voltunk, pozitív fordulat nem következett be (ld. 2. sz. ábra). A 3. sz. ábra alapján szembeötlő, hogy a vizsgált árucsoportban többségében a Dél-Amerikai Közös Piac országaival kereskedtünk, és kivitelünk nagyrészt Brazíliába irányult (ld. 4. sz. ábra). Az Andok Közösség országai közül kizárólag Kolumbiába szállítottunk a vizsgált időszak valamennyi évében. Behozatalunk döntő többsége viszont Argentínából származott. Az Andok Közösség országai közül kizárólag Peruból importáltunk a vizsgált időszak valamennyi évében (ld. 5-6. sz. ábrák).

„A” szerint a más országokból érkező áruval szemben a magyar termékek előnye, hogy nem fenyegeti őket a hamisítás. Ez ugyanakkor hátrányuk is, hiszen így az olyan eszközök, mint a földrajzi árujelzők a helyismeret hiánya okán nem hatásosak. A jó exportkapacitással rendelkező

³¹ LÓPEZ RAMÍREZ ET AL., 2014. in *ibid.*

hazai cégeknek nem is igazán van szükségük állami marketing-támogatásra. Interjúalanyaim egyetértettek azonban abban, hogy a közösségi marketing eszközök kiváltképp hasznosak. Többen is kiemelték például, hogy a magyar termékek promóciója egy helyi, magyar származású étterem-tulajdonos bevonásával igencsak hatékony lehet. „B” szerint fontos lenne a márka-építés, félő azonban, hogy a dél-amerikai államok jelenleg meglehetősen protekcionista és egy esetleges piaci nyitás esetén erős marketing-tevékenységet folytatnak majd saját termékeik népszerűsítésére. A földrajzi árujelzők „C” szerint sem igazán tudják segíteni a kivitel erősödését. A magyar termék, mint fogalom szélesebb körű megismertetésére, az ország-imázs, a turizmus erősítésére, a különböző dél-amerikai élelmiszeripari kiállításokon való rendszeres részvételre, termékbemutatókra, B2B³² találkozókra lenne szükség. A kiállításokon való részvétel révén több ország kereskedői is megismerkedhetnének a magyar termékekkel. A marketing-tevékenység tehát nem csak ott helyben érne el hatást. „C” úgy látja, hogy kevesebb termék, célzottabb megjelenítésére, exportjára lenne szükség.

Az EU-MERCOSUR szabadkereskedelmi megállapodás „A” és „B” szerint nem igazán jelent lehetőséget a magyar agrárkivitel bővítésére. A dél-amerikai országok a méretgazdaságosság okán igencsak előnyben vannak. „A” szerint az olyan versenyképesebb agráriummal rendelkező országoknak, mint például Hollandia, sokkal nagyobb esélyeik vannak exportjuk növelésére. Interjúalanyaim Magyarország vonatkozásában alapvetően rés piacokban (bor, szaporítóanyag, csokoládé, cukrászati termékek, ill. ezek készítési módjának kivitelében) láttak lehetőséget. Az export-import statisztikákban egyes termékek kódjait meghatározó Harmonizált Áruleíró és Kódrendszerről szóló nemzetközi egyezmény Harmonizált Rendszere alapján a fentiek közül a legkönnyebben talán a bor, illetve a csokoládé besorolása határozható meg. Lássuk tehát, hogy miképpen alakult hazánk bor³³, illetve csokoládé³⁴-kereskedelme a két entitás viszonylatában 2015-2018 között.³⁵

³² *Business to Business*, azaz két vagy több vállalat közötti.

³³ Az alábbi termék kategória forgalma: 220421 -- *Wine; still, in containers holding 2 litres or less.*

³⁴ Az alábbi termék kategóriák összesített forgalma: 180631 -- *Chocolate and other food preparations containing cocoa; in blocks, slabs or bars, filled, weighing 2kg or less; 180632 -- Chocolate and other food preparations containing cocoa; in blocks, slabs or bars, (not filled), weighing 2kg or less; 180690 -- Chocolate and other food preparations containing cocoa; n.e.s. in chapter 18.*

³⁵ E két termék vonatkozásában a WITS rendszer jelen cikk írásakor még nem tartalmaz adatokat a 2019-es évre.

A magyar agrárexport fejlesztési irányai az Andok Közösség és a Dél-Amerikai Közös Piac országaiban

	2015	2016	2017	2018
Argentína	-49,45	-184,08	-60,56	-110,91
Bolívia	0	0	0	0
Brazília	157,71	82,72	163,85	142,86
Kolombia	0	0	1,24	0,93
Ecuador	0	1,27	1,28	1,4
Paraguay	0	0	0	0
Peru	0	0	1,61	2,3
Uruguay	0	0	-0,27	13,37
Venezuela	0	0	0	0
Világ	36187,5	40068,29	41399,99	52315,01
MERCOSUR	108,26	-101,36	103,02	45,32
Andok Közösség	0	1,27	4,13	4,63
MERCOSUR+ Andok Közösség	108,26	-100,09	107,15	49,95
A világ többi része	36079,24	40168,38	41292,84	52265,06

1.sz. táblázat: Magyarország borkereskedelmi egyenlege a MERCOSUR és az Andok Közösség országaival (2015-2018).

A fenti táblázat alapján megállapíthatjuk, hogy jóllehet a borkereskedelemben hazánk jelentős többlettel bír, a MERCOSUR országok, kiváltképp Argentína komoly versenytársunk. Az Argentínából érkező importtöbbletet lényegében a Brazíliában értékesített magyar borok fordítják át a MERCOSUR vonatkozásában pozitívumba.

	2015	2016	2017	2018
Argentína	0	0	0	0
Bolívia	0	0	52,78	62,44
Brazília	875,71	300,06	368,21	372,97
Kolumbia	-3,22	8,84	-7,72	0,49
Ecuador	0	0	0	0
Paraguay	0	0	0	0
Peru	0	12,81	0	0
Uruguay	58,19	0	0	0
Venezuela	-0,09	0,12	0,03	0
Világ	-28480,3	-28625,2	-39524,4	-56514,4
MERCOSUR	933,81	300,18	368,24	372,97
Andok Közösség	-3,22	21,65	45,06	62,93
MERCOSUR+ Andok Közösség	930,59	321,83	413,3	435,9
A világ többi része	-29410,9	-28947,1	-39937,7	-56950,3

2.sz. táblázat: Magyarország csokoládé-kereskedelmi egyenlege a MERCOSUR és az Andok Közösség országaival (2015-2018).

A csokoládé-kereskedelem terén ezzel szemben hazánk világszinten komoly negatívumot szenved el. Bizalomra ad azonban okot, hogy a vizsgált évek vonatkozásában a két integrációs szervezet irányában hazánk e termék tekintetében alapvetően többlettel zárt, így az valóban rejthet magában némi export-növekedési potenciált.

„A” és „C” egyetértettek abban, hogy a fenti termékeken túl kiemelt jelentőséggel bírhat az agráriumhoz kapcsolódó szolgáltatás-export, technológia-export is. „C” példaként említette a tölgyfahordó kivittelt, öntözési rendszerek exportját, különböző hazai termelői szerveződési modellek meghonosítását. „B” szerint az európai és különösen a magyar élelmiszerlánc-felügyeleti szabályozás rendkívül szigorú (például széndioxid-kibocsátásra vonatkozó szabályok a támogatások megítélésénél) és értesült olyan tervekről is magyar cég részéről, hogy a lazább szabályozás kihasználására kitelepülnének Dél-Amerikába, és az ott előállított terméket hoznák be Magyarországra. Szerinte Magyarország alapvetően a luxustermékeket kereső társadalmi rétegből számíthat keresletre. A nem luxus termékekben nem igazán lát exportpotenciált (sem Magyarország, sem a teljes EU

részéről). Erre nagyon jó példa hazánk élőállat kivitele. A 7. sz. ábra alapján láthatjuk, hogy hazánk élőállat-külkereskedelmének csak nagyon kis részét bonyolítja le a vizsgált integrációs szervezetek országaival. Szintén szembeötlő ugyanakkor, hogy e termékcsoporthoz vonatkozásában külkereskedelmünk 2015-2019 között ugyan változó mértékben, de mindvégig negatív egyenleget mutatott. A 2017-es évben teljes élőállat-kereskedelmi egyenlegünk is visszaesett, mely vélhetően a madárinfluenza járványra vezethető vissza. Fontos ugyanakkor megjegyeznünk, hogy e negatívum elsősorban a jelentős élőállatiparral rendelkező országokból álló Dél-Amerikai Közös Piaccaal folytatott kereskedelmünkből származik, hiszen az Andok Közösség országaival a vizsgált időszakban, 2017-től kezdődően pozitív egyenleget zártunk (ld. 8. sz. ábra). Mindezek után érdemes áttekintenünk, hogy mely országok voltak főbb kereskedelmi partnereink. A 9. sz. ábra alapján kitűnik, hogy míg kivitelünk többségében az Andok Közösség országaiba, azon belül is Kolumbiába és Peruba irányult, addig a MERCOSUR esetében legfőbb célpiacunk Brazília volt (ld. 10. sz. ábra). A behozatalt illetően ezzel szemben a Dél-Amerikai Közös Piac – Argentína és Brazília – szembeötlő fölényét tapasztalhatjuk. Az Andok Közösségből a vizsgált időszakban élőállatot kizárólag Kolumbiából és Ecuadorból importáltunk (ld. 11-12. sz. ábrák).

A magyar borok komoly versennyel néznek szembe Argentína és Chile részéről – ezt „C” is kiemelte. „B” és „C” szerint az EU-s tagság bizonyos szempontból lehetőséget is jelent Magyarországra számára (például az EU-Chile szabadkereskedelmi megállapodás garanciáinak kihasználása bilaterális alapon). E lehetőségekkel azonban nem mindig élünk. Hozzátette, az export erősítésében nem csak maga az áru bír jelentőséggel, hanem a rátermettség is. A magyar kereskedő azonban gyakran „kényelmes”. Ugyanígy egy dél-amerikai beszerző is lehet „kényelmes”. A beszerző ráadásul irányítja is az ízlést, holott a fogyasztót bizonyára más termékek is érdekelnék. „C” szerint a beszerzők annak alapján állítják össze kínálatukat, hogy mi a gazdaságos, mi az, ami már „bevált”, ill. mi hozza a legnagyobb profitot. A beszerző e kínálatra „neveli” a fogyasztóit, így nehéz e kínálatba, piacra újszerű terméket bejuttatni. Latin-Amerika kapcsán ugyanakkor szerinte fontos megemlíteni a szocializmus alatti technikai segítségnyújtást is Magyarországra részéről (például Peru, Kuba, Ecuador, Venezuela, Brazília irányában). Emiatt nekünk nagyon jó renoméink volt, és talán van. Ennek köszönhetően kereskedőink, befektetőink kevésbé kelteneek gyanakvást, mint a nyugat-európai országokból érkezők, ez pedig komparatív előnyünk

lehet. „C” számára a versenyképességet a minőségi garancia, a származás, a táplálkozástani értékek, egészségesség, ill. a fogyasztói tájékoztatás megbízhatósága határozzák meg. Az agrár-környezetvédelmi intézkedések is szerepet játszhatnak a versenyképességben, így például a bio-termékeknel, de ez jelenleg egy kis rés piacot érint csak. A MERCOSUR érdeke is, hogy az Európai Unió által alkalmazott szabályokat átvegye. Az Andok Közösség e fejlődési szakasztól „C” szerint még messze tart. A fentiekkel szemben Dél-Amerika versenyképességét az alacsonyabb munkabér, járulék-, és biztosítási költségek, adóterhek jelenthetik.

„A” és „B” szerint az EU-MERCOSUR szabadkereskedelmi megállapodás révén a megjelenő többletimport az árak csökkenéséhez vezethet. Ha a megmaradó felesleget csökkentett áron kell értékesíteni, az lenyomhatja a termelői nyereséget. „A” meglátása szerint ugyanakkor, ha a felesleget a belső piac helyett megéri közelebbi piacokon értékesíteni, akkor az Magyarország számára pozitív hatással is lehet. Mindez a világpiacon jelen lévő termékmennyiségtől függ. Interjúalanyom negatív hatásokat prognosztizált, kivéve megfelelő védőintézkedések esetén. A szabadkereskedelmi megállapodás következtében „A” és „B” összességében mind Magyarország, mind a teljes Unió számára negatív agrár-külkereskedelmi mérleggel számolnak a jövőben. „B” hozzátette nagyon minimális Magyarország agrárkereskedelme a dél-amerikai országokkal, a negatívumban pedig jelentős szerepe van a cukor, a kávé, ill. a szezonális zöldségek-gyümölcsök behozatalának. Ezt az 5-6. sz. ábrákon korábban jelen írásban is láthattuk.

„A” szerint a szabadkereskedelmi megállapodásból várhatóan Argentína és Brazília profitálhatnak majd a legtöbbet. A dél-amerikai országokból érkező import „C” szerint már most is nagyon jelentős. E tekintetben számos termék esetében jelenleg is „vesztésre állunk” (például gabona, szója). A dél-amerikai országok azon termékkörökben nyerhetnek leginkább, melyekben a jelenlegi exportmennyiségen túlmutató plusz kvótákat kapnak a szabadkereskedelmi megállapodásban. E többletbehozatalban azonban Magyarországot nem feltétlenül érinti valamennyi árucsoport. Hazánk számára a fő problémát a kiszorító hatás jelenti.

A távolság agrárkereskedelemre gyakorolt hatását illetően interjúalanyaim szerint nem maga a fizikai távolság a legnagyobb probléma, sokkal inkább a földrajzi helyzet. „B” és „C” szerint a szárazföldi, tengerparttal nem rendelkező országokba (például Bolíviába, Paraguayba) kevésbé jutnak el a magyar termékek. E probléma „A” szerint Magyarország számára is fennáll, így exportunk növelésének komoly akadálya, hogy hazánk nem

rendelkezik tengeri kikötővel. A két ország vonatkozásában, a borkereskedelem kapcsán e problémát jól szemlélteti az I. sz. táblázat is. Az áruexport nagy része 1000 km-en belülre koncentrálódik, távolabbra főleg prémium termékeket szállítunk. Nem véletlen tehát, hogy a két országcsoportba elsősorban feldolgozott termékeket exportálunk. A 13. sz. ábra alapján látható, hogy hasonlóan a korábbiakban tárgyalt zöldség-gyümölcs és élőállat termékcsoporthoz, Magyarország feldolgozott élelmiszer külkereskedelmének is csak nagyon kis részét bonyolítja le a vizsgált entitásokkal. Az élőállat- és a zöldség-gyümölcs-kereskedelmünkhöz hasonlóan egyenlegünk 2015-2019 között ezen árucsoport vonatkozásában is mindig negatív volt. Fontos kiemelni, hogy e negatívum alapvetően a Dél-Amerikai Közös Piac országaival folytatott kereskedelmünkből származik, hiszen az Andok Közösség országaival a vizsgált időszakban, az élőállat-kereskedelem esetében tapasztaltakhoz hasonlóan, 2017-től kezdődően pozitív egyenleget zártunk (ld. 14. sz. ábra). A 15-16. sz. ábrák alapján az látható, hogy a vizsgált árucsoportban többségében a Dél-Amerikai Közös Piac országaival kereskedtünk, és exportunk nagyrészt Brazíliába, kisebb részben Argentínába irányult. Az Andok Közösség országai közül kizárólag Peruba exportáltunk regionális szinten érzékelhető mennyiségben (ld. 16. sz. ábra). Behozatalunk döntő többsége ugyancsak a Dél-Amerikai Közös Piacról, alapvetően Brazíliából származott (ld. 17-18. sz. ábrák). Az Andok Közösség országai közül Kolumbiából és Ecuadorból importáltunk regionális összehasonlításban számottevő mértékben (ld. 18. sz. ábra). „B” szerint a távolság növeli az exportra szánt termékek árát, ez pedig versenyhátrányt jelent a helyi termékekkel szemben. „B” és „C” szerint az export mindemellett függ a helyi szokásoktól is. Sok országba például bort próbálunk exportálni, pedig sörkedvelők (például Brazília, Kolumbia, Ecuador), vagy az üdítőbb alkoholos italokat preferálja (például *tinto de verano*, *gin tonic*, stb.). Az Egyesült Államok előnye hazánkkal szemben a földrajzi közelség, a méretgazdaságosság, a GMO-termesztést nem korlátozó agrárpolitika, az élénk kapcsolatok. Latin-Amerikának azonban „C” szerint Kína is fontos partnere. E kapcsolatokat újra erősítette a „maszkpolitika”, melynek következtében felélénkültek a Kína és Dél-Amerika közötti gazdasági kapcsolatok, ez pedig Magyarország számára is konkurenciát jelenthet. Kína jelenlétét erősíti ráadásul a népes latin-amerikai kínai diaszpóra, ill. a földfoglalás (*land-grabbing*) jelensége. Európával kapcsolatban „C” szerint komoly az információhiány, az öreg kontinenssel csupán a társadalom egy szűk rétege foglalkozik.

A magyar agrárexport iránt fizetőképes kereslet „A” szerint Braziliában, Argentínában, Chilében, míg „C” szerint a fentiekén túl Uruguayban, esetleg Peruban lehet. Argentínában a keresletet erősíti, hogy lakossága többségében európai bevándorlók leszármazottaiból áll, erős az európai kötődés, ami Chilében is érzékelhető. „A” szerint hagyományosan Venezuelában is jelen volt egy fizetőképes vásárlói réteg, ez azonban a venéz politikai, gazdasági válság nyomán eltűnt. „C” véleménye szerint az egyes dél-amerikai országok integrációs szervezethez tartozása nem játszik szerepet a fizetőképes kereslet alakulásában, ehelyett a bilaterális kapcsolatok a meghatározóak. A magyar diaszpóra „A” szerint minimális rés piacot jelenthet termékeink számára. A keresletet „B” szerint politikai tényezők is meghatározhatják (például erősödő magyar-brazil politikai kapcsolatok Jair Bolsonaro elnökségének idején), ill. azt befolyásolja a dél-amerikai magyar nagykövetségek aktivitása (például az elmúlt időszakban Ecuadorban és Kolumbiában magyar borok is piacra kerültek³⁶, de korábban, az afrikai sertéspestis megjelenéséig Braziliában a mangalica-exportban is voltak jó eredményeink), valamint az egyes dél-amerikai országok kereskedelem-politikája is. Elmondta, a szóban forgó országok általában protekcionista, de Chile például meglehetősen liberális kereskedelem-politikát követ, kevésbé védi a piacait, így oda akár nagyobb volumenben is exportálhatnánk.

KONKLÚZIÓ

Mint azt láthattuk, a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek külkereskedelme nagymértékben járul hozzá a nemzetgazdaság pozitív egyenlegéhez, ezért makrogazdasági jelentősége meghatározó. Az agrár-gazdaság tehát a magyar nemzetgazdaság egyik „lokomotívja”. A szektor fontossága az Andok Közösség és a Dél-Amerikai Közös Piac országaiban is kiemelkedő, így nem véletlen, hogy az mindkét dél-amerikai országcsoport integrációs folyamatának már viszonylag korai szakaszától kezdve lényegi kérdés.

A bevezetőben megfogalmazott három kérdésre interjúalanyaimtól igencsak változatos válaszokat kaptam. A fogyasztói döntések tekintetében látható, hogy elsősorban a gazdaságilag fejlettebb országok, mint Brazília, Chile, Argentína középosztálya esetében válhat meghatározóbbá a

³⁶ Lásd I. sz. táblázat vonatkozó sorai 2016-tól, ill. 2017-től kezdődően.

környezettudatosság, a lakosság nagy része továbbra is árérzékeny, így a magyar mezőgazdaság GMO-mentes státuszának megőrzését célzó hazai intézkedések többletkeresletet Dél-Amerikában nem igazán indukálnak. Ezzel szemben erősek a baloldali zöld mozgalmak, ill. azok a politikai mozgalmak, melyek az őslakos csoportok ügyeit próbálják felkarolni. Sokan e csoportok által készített termékeket választanak, A fogyasztói döntések mindemellett erősen függnnek a helyi szokásoktól is, ezeket pedig a magyar agrárexport nem mindig követi le megfelelőképpen. Sok országba például bort próbálunk exportálni, pedig sörkedvelők (például Brazília, Kolumbia, Ecuador), vagy az üdítőbb italokat preferálja (például *tinto de verano*, gin tonic, stb.).

A távolság okán nem meglepő, hogy mind exportunkban, mind importunkban a feldolgozott élelmiszerek dominálnak. Ha a WITS rendszerből nyert adatokat termékcsoportok szerint összegezzük, akkor azt láthatjuk, hogy míg 2017-ig negatívumunk többségében a feldolgozott élelmiszerek behozatalából adódott, 2018-tól kezdődően ezt a zöldség-gyümölcs-import váltotta fel. Élőállat külkereskedelmünk volumene a két regionális szervezet vonatkozásában nagyságrendjében is elmaradt a másik két termékcsoportétól (ld. 19. sz. ábra). Amennyiben kivitelünket nem csupán termékcsoportra, hanem az egyes regionális integrációkra bontva is vizsgáljuk, azt találjuk, hogy mindkét országcsoport irányában a feldolgozott élelmiszerek dominálnak kivitelünkben. Élőállatot ugyanakkor elsősorban az Andok Közösség országaiba, míg zöldséget, gyümölcsöt inkább a Dél-Amerikai Közös Piac államaiba exportálunk (ld. 20-21. sz. ábrák). Legfőbb exportpiacaink élőállat vonatkozásában Kolumbia, Brazília és Peru, a zöldség-gyümölcs és feldolgozott élelmiszer kategóriákban Brazília és Argentína voltak. Behozatalunk a vizsgált időszakban ezzel szemben hasonlóan alakult a két regionális tömörülés irányából, azaz döntően feldolgozott élelmiszereket importáltunk, de jelentős volt a zöldség-gyümölcs import részaránya is (ld. 22-23. sz. ábrák).

A várható agrár-külkereskedelmi mérleg vonatkozásában az EU-MERCOSUR szabadkereskedelmi megállapodás révén a megjelenő többletimport az árak csökkenéséhez vezethet. Ha ugyanis a megmaradó felesleget csökkentett áron kell értékesíteni, az lenyomhatja a termelői nyereséget. Abban az esetben azonban, ha a felesleget a belső piac helyett megéri közelebbi országokban értékesíteni, akkor a megállapodás hazánk számára pozitív hatásokkal is járhat, mindez azonban a piacokon jelen lévő termékmennyiségtől függ. Összességében azonban megfelelő védőintézkedések

hiányában alapvetően negatív tendenciák prognosztizálhatóak és mind Magyarország, mind a teljes Unió számára negatív agrár-külkereskedelmi mérleg várható.

Értékelésem szerint Magyarország vonatkozásában összességében alapvetően rés piacokban (például az interjúalanyaim által is említett termékek, úgy mint bor, szaporítóanyag, csokoládé, cukrászati termékek, ill. ezek készítési módjának kivitelében) van lehetőség az export bővítésére. A távolság okán alapvetően továbbra is a feldolgozott élelmiszerek kivitele lehet meghatározó, azonban a jövőben kiemelt jelentőséggel bírhat az agráriumhoz kapcsolódó szolgáltatás-export, technológia-export is. Ismertség hiányában a földrajzi árújelzők nem alkalmasak a magyar agrár-export növelésére, azonban hasznosak lehetnek a közösségi marketing eszközök, így például a termékek népszerűsítése egy magyar származású étteremtulajdonos bevonásával. Fontos lenne a márkaépítés, a magyar termék, mint fogalom szélesebb körű megismertetése, az országimázs, a turizmus erősítése, a különböző dél-amerikai élelmiszeripari kiállításokon való rendszeres részvétel, termékbemutatók, B2B találkozók szervezése, kevesebb termék, célzottabb megjelenítése, exportja.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AGUIRRE OCHOA, JEANINE (2014). 'La Comunidad Andina: un paradigma de Integración Económica en Latinoamérica. Revista Electrónica de Investigación en Ciencias Económicas, 2(3), 1-27. Letöltés helye: <https://www.lamjol.info/index.php/REICE/article/view/1447> (Letöltve: 2022. március 6.)
- BÁLÓ ANDRÁS (2021a). The Andean Common Agricultural Policy: A Pioneer of Agri-Environmental Protection? In: Pop, Gh; Bíró, B E; Csata, A; György, O; Kassay, J; Koroseczné Pavlin, R; Madaras, Sz; Pál, L; Péter, K; Szócs, A; Tánczos, L J; Telegdy, B (szerk.) Challenges in the Carpathian Basin : global challenges - local answers : interdependencies or slobalisation? : 15th International Conference on Economics and Business, Cluj-Napoca, Románia : Risoprint (2021) 1,337 p. pp. 19-33., 15 p.
- BÁLÓ ANDRÁS (2021b). Olcsó húsnak híg a leve? Az EU és a Dél-amerikai Közös Piac agrár-környezetvédelmi modellje az EU-Mercosur

szabadkereskedelmi megállapodás tükrében, OTDK-dolgozat, XXXV. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Agrártudományi szekció, Állatorvostudományi Egyetem, Budapest

CANCELLERÍA DE COLOMBIA (2022). Letöltés helye: <https://www.cancilleria.gov.co/international/regional/can> (Letöltve: 2022. június 30.)

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2020): Helyzetkép a mezőgazdaságról, 2020, <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mezo/2020/index.html> (Letöltve: 2022. október 25.)

MAGYARORSZÁG ALAPTÖRVÉNYE (2011. április 25.)

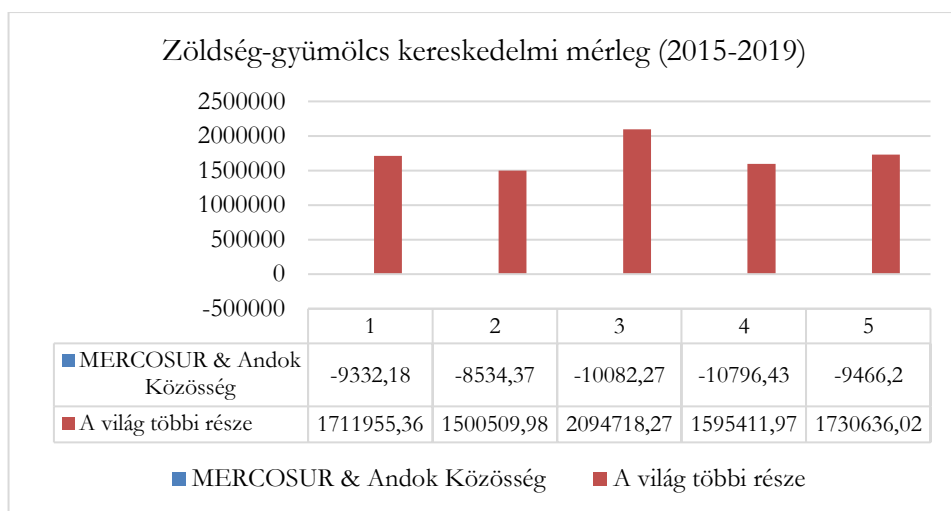
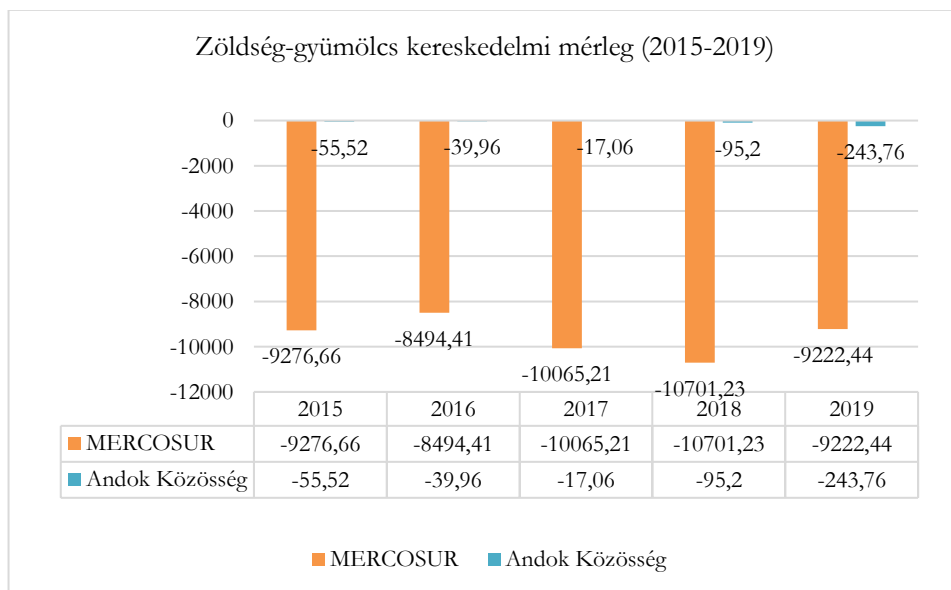
MERCOSUR (2022). Letöltés helye: <https://www.mercosur.int/quienes-somos/paises-del-mercosur/> (Letöltve: 2022. június 30.)

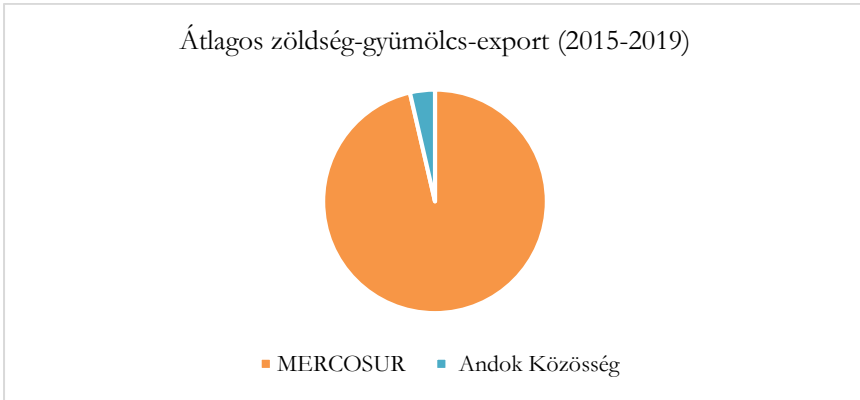
NEMZETI AGRÁRGAZDASÁGI KAMARA (2019). A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar számokban, 2018. Letöltés helye: <https://www.nak.hu/kiadvanyok/kiadvanyok/3011-a-magyar-mezogazdasag-es-elelmiszeripar-szamokban-2018> (Letöltve: 2022. március 4.)

SEGRELLES SERRANO, JOSÉ ANTONIO (2004). Agricultura y territorio en el Mercosur. Alicante: Departamento de Geografía Humana, Universidad de Alicante

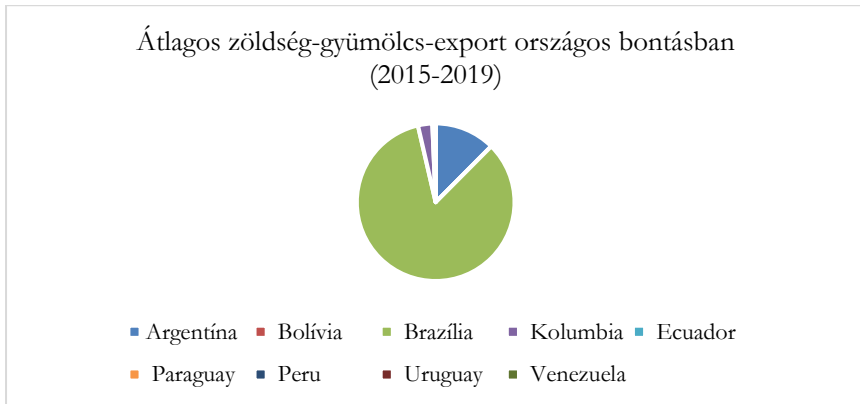
WORLD INTEGRATED TRADE SOLUTION (2022). Letöltés helye: <https://wits.worldbank.org/Default.aspx?lang=en> (Letöltve: 2022. május 29-30.)

MELLÉKLETEK

1. sz. ábra: Zöldség-gyümölcs-kereskedelmi egyenleg (2015-2019)³⁷2. sz. ábra: Zöldség-gyümölcs-kereskedelmi egyenleg regionális bontásban (2015-2019)³⁸³⁷ Saját szerkesztés a WITS alapján.

3. sz. ábra: Átlag zöldség-gyümölcs-kivitel regionális bontásban (2015-2019)³⁹

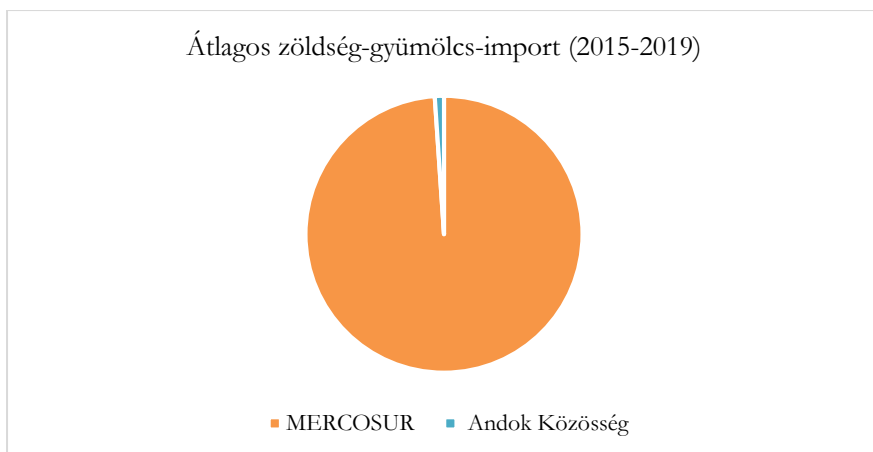

4. sz. ábra: Átlag zöldség-gyümölcs-kivitel országos bontásban (2015-2019)⁴⁰

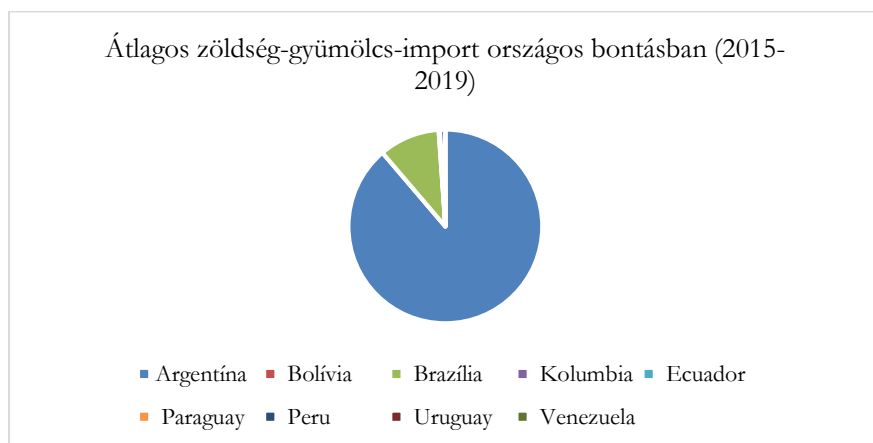
³⁸ Saját szerkesztés a WITS alapján.

³⁹ Saját szerkesztés a WITS alapján.

⁴⁰ Saját szerkesztés a WITS alapján.

5. sz. ábra: Átlag zöldség-gyümölcs-behozatal regionális bontásban (2015-2019)⁴¹

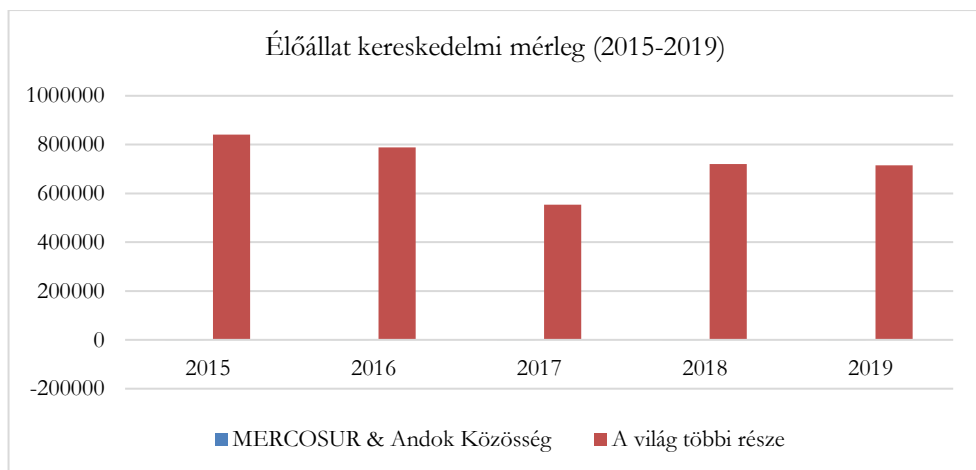

6. sz. ábra: Átlag zöldség-gyümölcs-behozatal országos bontásban (2015-2019)⁴²

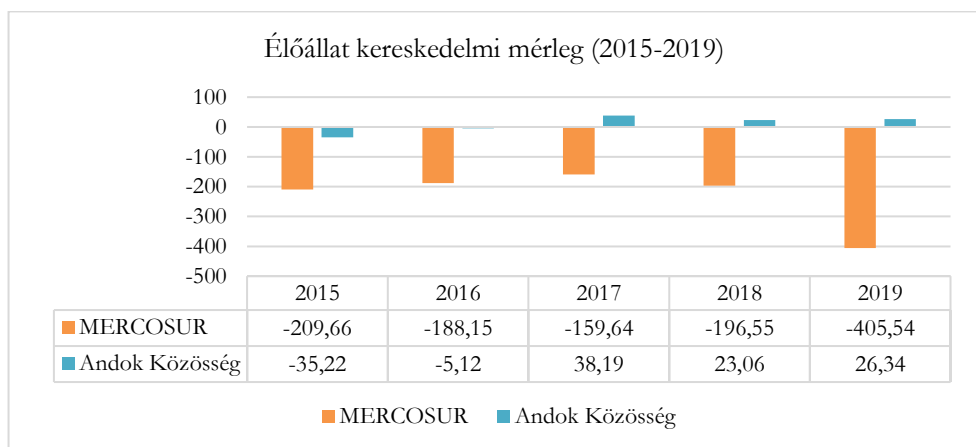
⁴¹ Saját szerkesztés a WITS alapján.

⁴² Saját szerkesztés a WITS alapján.

A magyar agrárexport fejlesztési irányai az Andok Közösség és a Dél-Amerikai Közös Piac országaiban

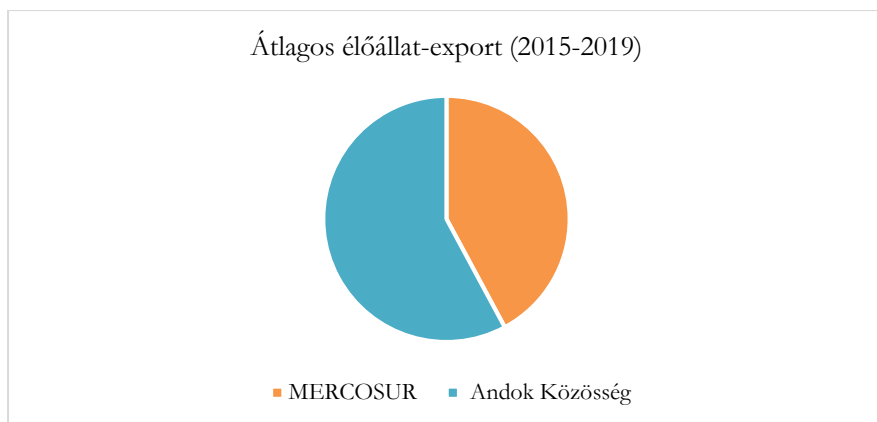
7. sz. ábra: Élőállat-kereskedelmi egyenleg (2015-2019)⁴³

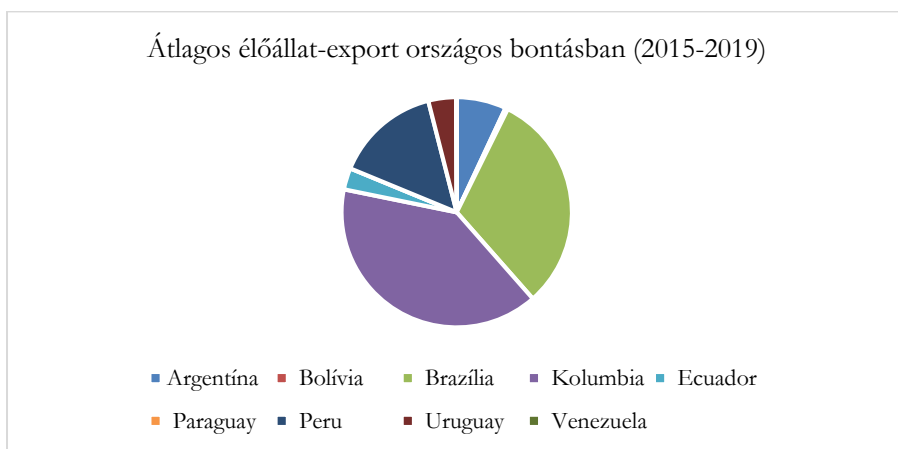
8. sz. ábra: Élőállat-kereskedelmi egyenleg regionális bontásban (2015-2019)⁴⁴

⁴³ Saját szerkesztés a WITS alapján.

⁴⁴ Saját szerkesztés a WITS alapján.

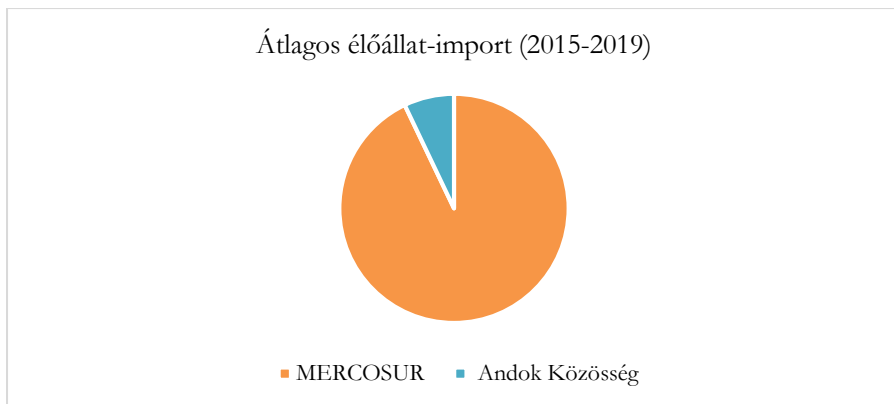
9. sz. ábra: Átlag élőállat-kivitel regionális bontásban (2015-2019)⁴⁵

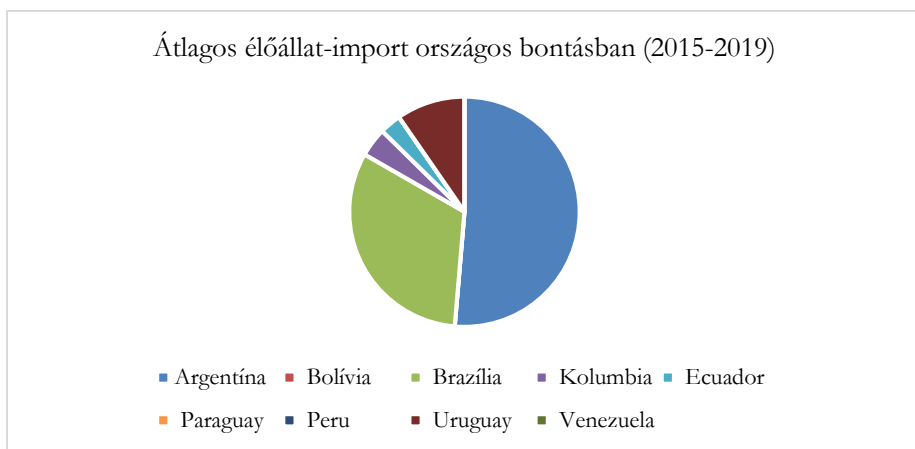
10. sz. ábra: Átlag élőállat-kivitel országos bontásban (2015-2019)⁴⁶

⁴⁵ Saját szerkesztés a WITS alapján.

⁴⁶ Saját szerkesztés a WITS alapján.

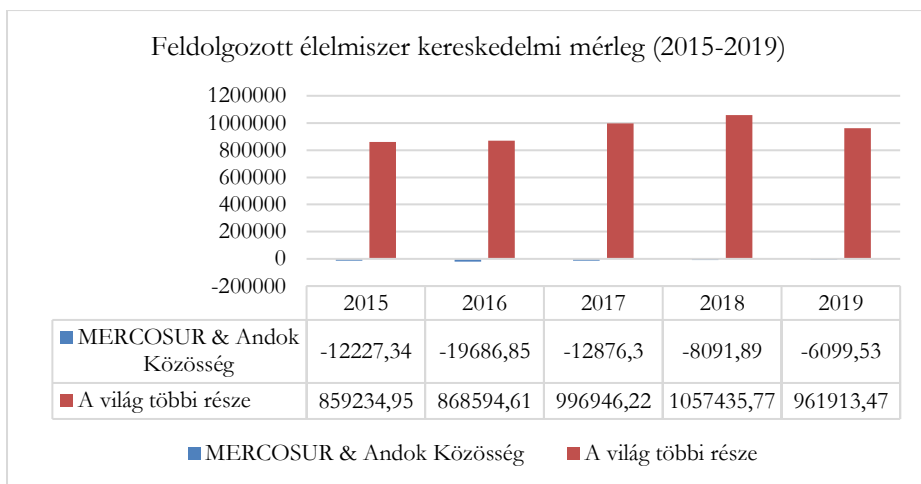
11. sz. ábra: Átlag élőállat-behozatal regionális bontásban (2015-2019)⁴⁷

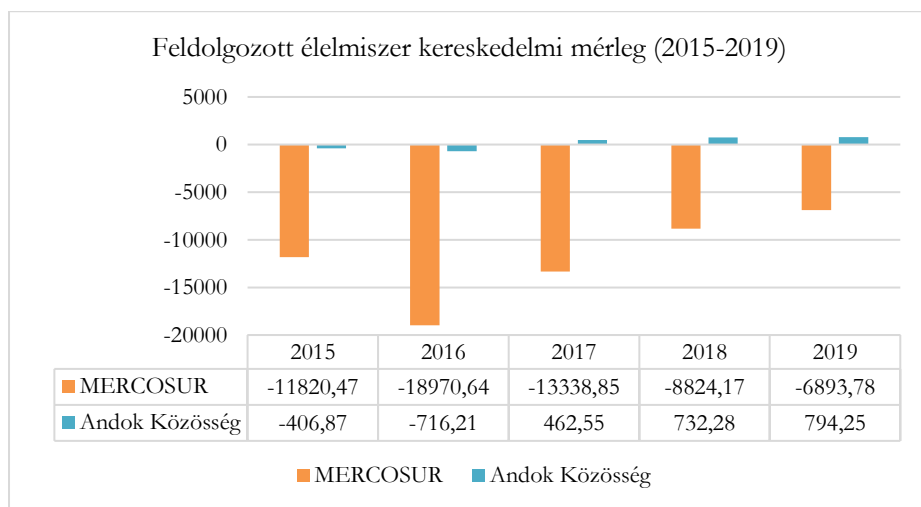
12. sz. ábra: Átlag élőállat-behozatal országos bontásban (2015-2019)⁴⁸

⁴⁷ Saját szerkesztés a WITS alapján.

⁴⁸ Saját szerkesztés a WITS alapján.

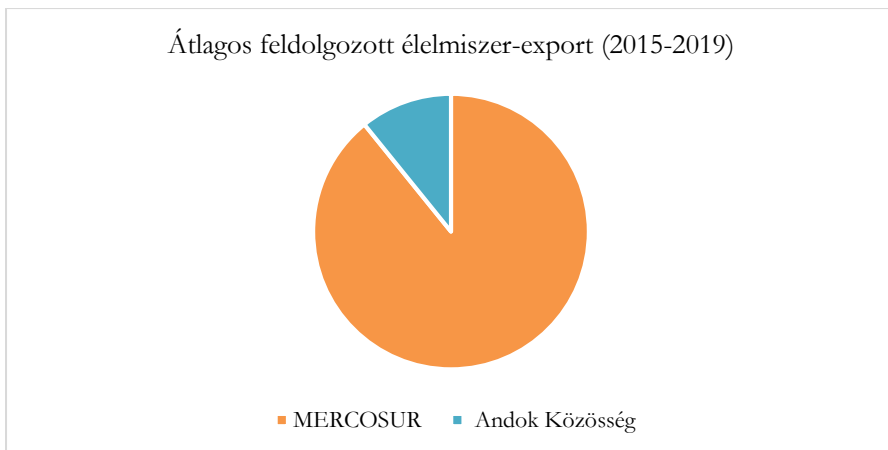
13. sz. ábra: Feldolgozott élelmiszer-kereskedelmi egyenleg (2015-2019)⁴⁹

14. sz. ábra: Feldolgozott élelmiszer-kereskedelmi egyenleg regionális bontásban (2015-2019)⁵⁰

⁴⁹ Saját szerkesztés a WITS alapján.

⁵⁰ Saját szerkesztés a WITS alapján.

15. sz. ábra: Átlag feldolgozott élelmiszer-kivitel regionális bontásban (2015-2019)⁵¹

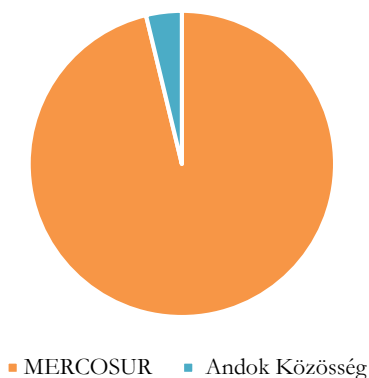

16. sz. ábra: Átlag feldolgozott élelmiszer-kivitel országos bontásban (2015-2019)⁵²

⁵¹ Saját szerkesztés a WITS alapján.

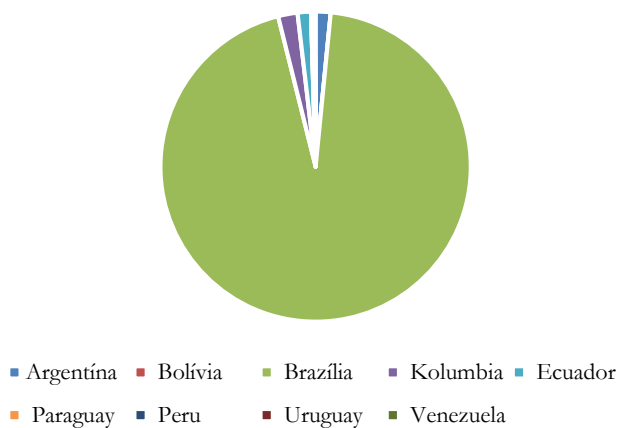
⁵² Saját szerkesztés a WITS alapján.

Átlagos feldolgozott élelmiszer-import (2015-2019)

17. sz. ábra: Átlag feldolgozott élelmiszer-behozatal regionális bontásban (2015-2019)⁵³

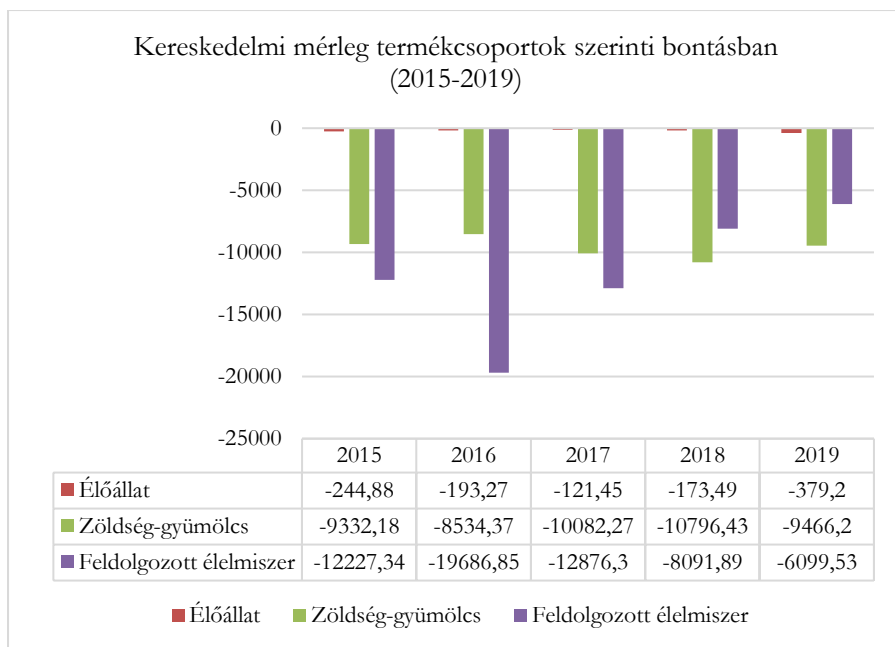
Átlagos feldolgozott élelmiszer-import országos bontásban (2015-2019)

18. sz. ábra: Átlag feldolgozott élelmiszer-behozatal országos bontásban (2015-2019)⁵⁴

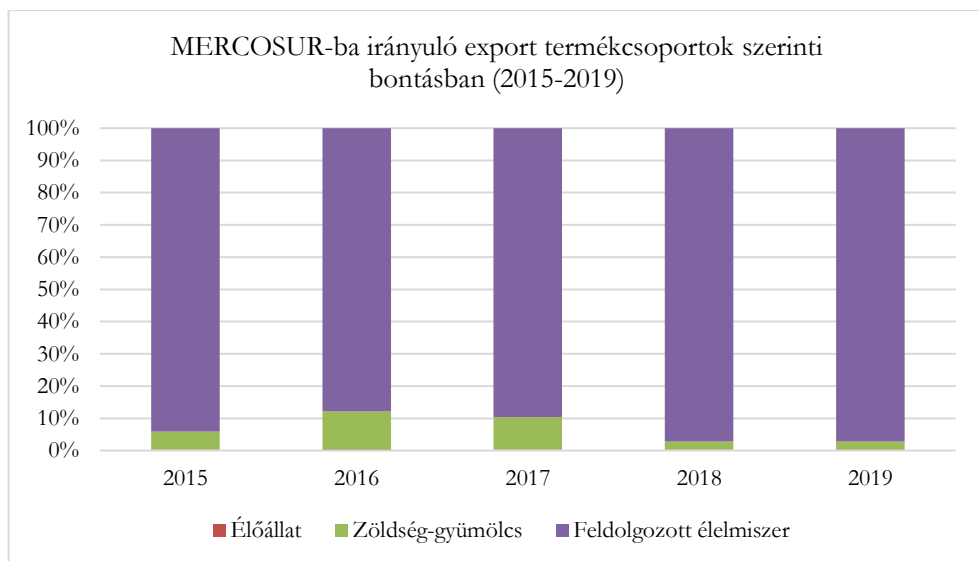
⁵³ Saját szerkesztés a WITS alapján.

⁵⁴ Saját szerkesztés a WITS alapján.

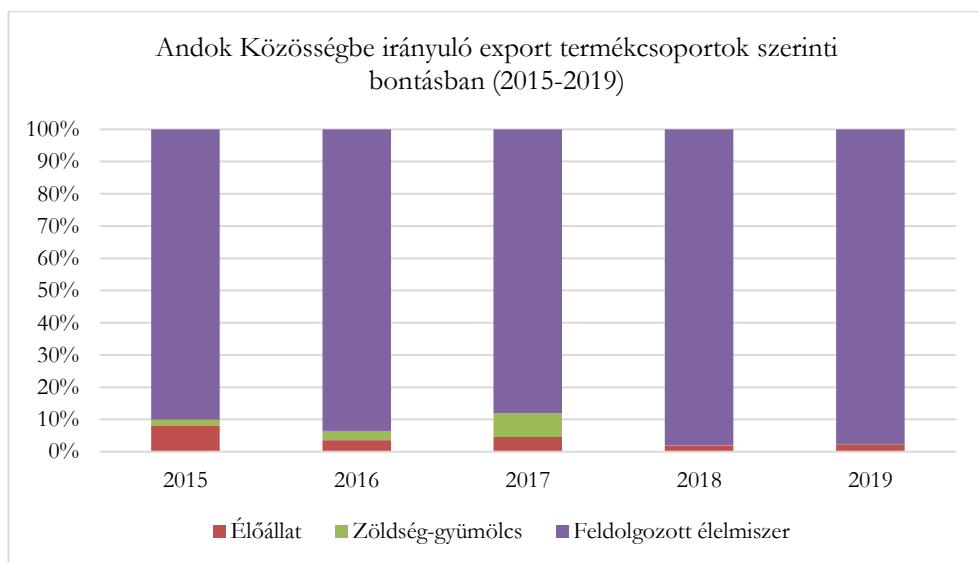

19. sz. ábra: Külkereskedelmi egyenleg termékcsoport szerinti bontásban (2015-2019)⁵⁵

⁵⁵ Saját szerkesztés a WITS alapján.

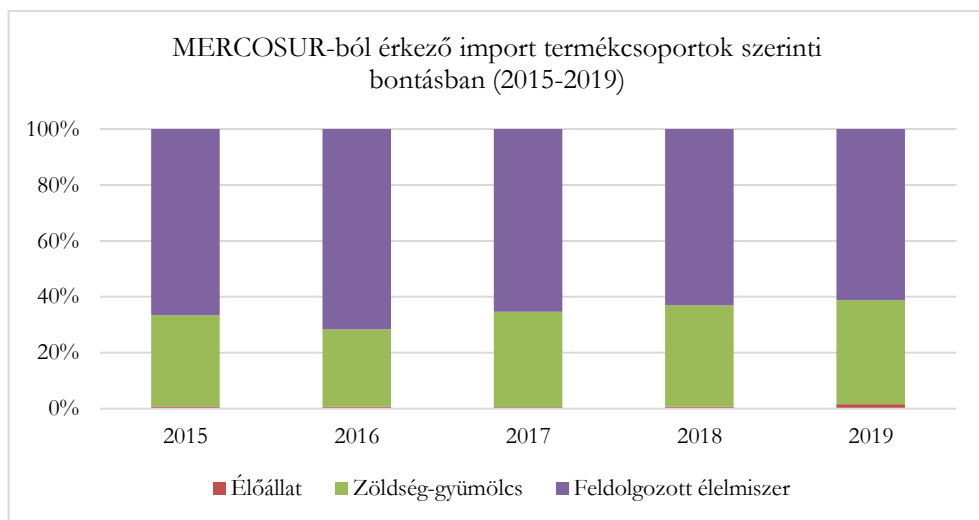

20. sz. ábra: Kivitel termékcsoport és regionális integráció (MERCOSUR) szerinti bontásban (2015-2019)⁵⁶

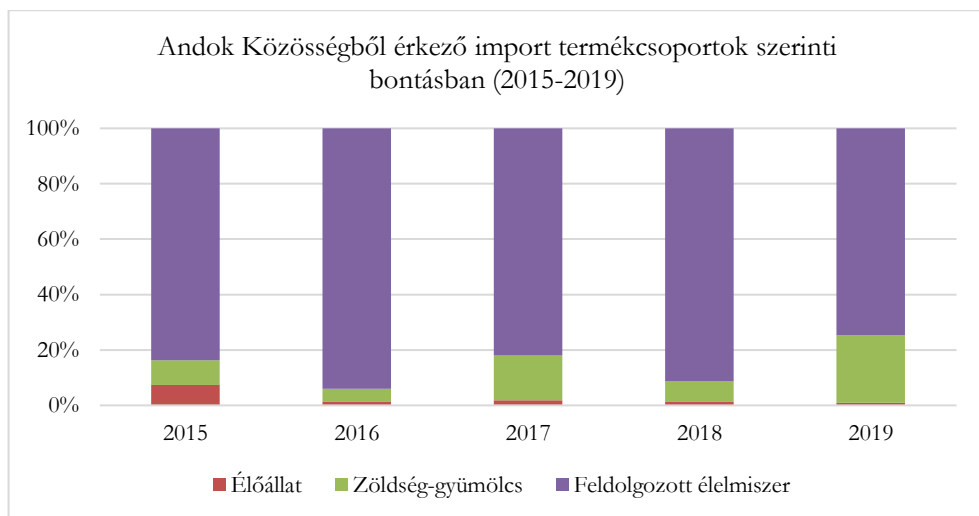

21. sz. ábra: Kivitel termékcsoport és regionális integráció (Andok Közösség) szerinti bontásban (2015-2019)⁵⁷

⁵⁶ Saját szerkesztés a WITS alapján.

22. sz. ábra: Behozatal termékcsoport és regionális integráció (MERCOSUR) szerinti bontásban (2015-2019)⁵⁸

23. sz. ábra: Behozatal termékcsoport és regionális integráció (Andok Közösség) szerinti bontásban (2015-2019)⁵⁹

⁵⁷ Saját szerkesztés a WITS alapján.

⁵⁸ Saját szerkesztés a WITS alapján.

⁵⁹ Saját szerkesztés a WITS alapján.